

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ANGLICKÝ EMPIRISMUS

- 13.- 17.století: Anglie si vydobývá politické svobody, buduje politický systém, zároveň roste její bohatství a vnější politická prestiž
- myšlení ovládá ideál střízlivého praktického člověka, který je zakotven ve faktech, odmítá spekulace a neotřesitelně trvá na zkušenosti
- tyto charakteristiky se projevují už ve filozofování starších myslitelů (Roger Bacon, Johannes Duns Scotus, William Ockham, Francis Bacon, Thomas Hobbes) a budou typické pro anglickou filozofickou tradici napořád

JOHN LOCKE

(1632-1704), studia přírodních věd, lékařství, státovědy, pak ve službách lorda Shaftesburyho jako domácí učitel, lékař a politický rádce

Dílo: „Esej o lidském rozumu“

„Listy o snášenlivosti“

„První a Druhé pojednání o vládě“

Původ idejí ve vědomí a jistota poznání

Odkud pocházejí ideje (představy a pojmy) ve vědomí a jakou jistotu mají?

- a) z vnějšího světa - **vnější zkušenost** (sensations)
 - b) vytváří je naše myšlení z vnější zkušenosti – **vnitřní zkušenost** (reflexions)
 - c) jsou vrozeny
- Locke odmítá vrozené ideje a připouští tedy pouze možnost a) a b); tvrdí, že vnitřní zkušenost je zcela závislá na té vnější, že nic není v rozumu, co nebylo dříve ve smyslech, že bez zkušenosti je vědomí jen „white paper“
 - Rozlišuje primární a sekundární kvality a tvrdí, že nevnímáme substance (podstaty, věci samy), ale kvality.

Poznámka:

- primární kvality jsou vlastnosti, které náležejí věci samé a jsou nezávislé na našem vnímání (např. hmotnost, rozměr)
- sekundární kvality jsou naše dojmy z vnímání dané věci (např. vůně, chuť, barva)

Povaha idejí a reálná existence věcí

1. Jednoduché ideje

- prosté obrazy vjemů
- na úrovni vnější zkušenosti vědomí přijímá vjemy
- na úrovni vnitřní zkušenosti vědomí, které přijalo vjemy, pozoruje sebe sama (rozvažování, myšlení)

2. Složené ideje

- rozum kombinuje jednoduché ideje
- jsou to tedy jen kombinace vědomí, nic reálného (zde Locke navazuje na nominalismus)
- jediné z nich, přísluší být skutečně – substanci, protože musí být něco, co působí ideje v našem vědomí

Politické myšlení

- Podobně jako u Hobbese hypotéza přirozeného stavu a uzavření společenské smlouvy.
- Přirozený stav (před tím, než se lidé spojí do státu): naprostá svoboda a rovnost všech. Jednotlivec má neomezenou dispoziční moc nad sebou i nad svým vlastnictvím.
- Každý podléhá přirozenému zákonu: zachovat Bohem stvořenou přírodu. Přirozené právo proto zakazuje poškodit nebo zničit život, zdraví, svobodu a majetek druhého.
- Oproti Hobbesovi (válka v principu) je Locke přesvědčen, že lze zachovat mír, kdyby někteří jedinci neporušovali přirozený zákon. Jelikož vládne všeobecná rovnost, každý má právo trestat podle svého uvážení porušení přirozeného zákona, která vidí, i když se jej bezprostředně netýkají. To by ovšem vedlo k stavu trvalé války. Z tohoto důvodu je třeba nadřízené instance, do jejíchž rukou je závazně vložena tvorba a vynucování práva.
- Na základě společenské smlouvy, uzavřené s cílem míru a sebezáchovy, se lidé spojují do společnosti a předávají zákonodárnou, výkonnou a soudní moc nadřazené instanci. Ta je vázána na přirozený zákon (respektuje úsilí jedince o sebezáchovu, jeho svobodu a majetek), závaznou normou je blaho celku.
- Hrozbě absolutní moci má zabránit dělba moci. Pokud vládce porušuje zákony, má lid právo sesadit ho revolucí.
- Ústředním tématem je vztah panovníka a parlamentu.
- Panovník (moc výkonná) je odpovědný parlamentu (moc zákonodárná) – Locke je klasik konstituční monarchie.
- Stát stojí na společenské smlouvě; jednotlivci ovšem se vzdávají jen části svých svobod ve prospěch panovníka, ten své omezené pravomoci nesmí překračovat.

Deismus – náboženství v mezích pouhého rozumu

- Locke je zastáncem deismu náboženství v mezích pouhého rozumu, které odmítá zjevení, uznává rozumově Boha jako stvořitele, jenž do svého stvoření nezasahuje.
- Náboženství jako systémy, kulturní jevy, Locke hodnotí podle toho, nakolik se shodují s rozumem.
- Požaduje náboženskou toleranci, vylučuje z ní však ateisty, protože je přesvědčen, že bez představy boha nelze zajistit mravnost.

GEORGE BERKELEY (1684-1753)

teologická studia, univerzitní profesor v Dublinu, misionář na Bermudách, biskup anglikánské církve

„Pojednání o základech lidského poznání“

Subjektivní idealismus

- navazuje na Locka, ale odmítá rozdíl primární a sekundární vlastnosti
- vše, co vnímáme a poznáváme, je jen fenomén našeho vědomí, stav našeho ducha (subjektivní skutečnost)
- hlavní teze **subjektivního idealismu**: **esse = percipi** (být znamená být vnímán)

Bůh jako záruka pravdivého a jistého poznání

Je rozdíl mezi bezprostředně vnímaným, sněným a vybaveným předmětem? Je to stejná idea? Odpověď zní: ANO. Rozdíly jsou jen v tom, jak Bůh tyto ideje vnucuje lidské mysli.

- skutečný vjem: idea se vnucuje všem stejně, to činí Bůh
- snění: idea se vnucuje pouze subjektu
- vybavování si: záleží na vůli subjektu, chce si vybavit

Přírodní zákony jsou vlastně konstantní způsoby, jak Bůh spojuje ideje ve všech myslích

David Hume (1711-1776)

Skot, knihovník v Edinburghu, filozof, historik („Dějiny Anglie“), styky s francouzskými osvícenci (Rousseau);

Jeho skeptické filozofické názory, že svět jako takový je nepoznatelný, a kritické přemýšlení o idejích inspirovaly Immanuela Kanta a „probudily ho z dogmatického spánku“.

Díla: „**Zkoumání o lidském rozumu**“

„**Zkoumání o základech mravností**“

„**Přirozené dějiny náboženství**“

Skepticismus, agnosticismus

- opět návaznost na Locka a ještě větší radikalita
- vše je jen tok idejí, jež nenáleží ničemu, nereprezentují žádné jsoucno, žádnou vnější skutečnost
- já je jen svazek idejí, svazek smyslových dojmů

Obsahy vědomí

1. **Imprese** (dojmy) - počítky, vjemy
2. **Ideje** (představy)
 - **jednoduché**: rozpomínání se
 - **složené**: spojování impresí nebo jednoduchých idejí podle tzv. **asociačních zákonů**
 - a) zákon podobnosti a rozdílnosti
 - b) zákon prostorové a časové souměznosti
 - c) zákon kauzality

Všimněme si tedy toho, že podle Huma je kauzalita nikoli objektivní přírodní zákonitost, ale jen standardní způsob spojování idejí (dat, údajů apod.).

SHRNUTÍ EPISTEMOLOGIE ANGLICKÉHO EMPIRISMU

Locke: substance → já → ideje

Berkeley: já ← ideje ← bůh

Hume ideje

Seznam zdrojů:

ANZENBACHER A. *Úvod do filosofie*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. 377 s. ISBN 80-7178-804-X.

BLECHA I. *Filosofie*. 4. oprav. a rozšř. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. 279 s. ISBN 80-7182-147-0.

CORETH E., SCHÖNDORF H. *Filosofie 17. a 18. století*. 1. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2002, 312 s. ISBN 80-7182-119-5.

Filosofický slovník. 2. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1998. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.

HALADA J., GEUSS A. *Čítanka z dějin filozofie*. 1. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1978, 472 s.

HÖFFDING H., KRÁL J. *Přehledné dějiny filosofie*. 2. vyd. Praha : Nakladatelství České grafické unie a. s., 1947, 346 s.

KUNZMANN P., BURKARD F. P., WIEDMANN F. *Encyklopedický atlas filosofie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidových novin, 2001, 265 s. ISBN 80-7106-339-8

MĚŠŤÁNEK T. *Filozofie pro 4. ročník středních škol*. 2. vyd. Praha : Tripolia 2005.126 s. ISBN 80-86448-32-0

STÖRIG H. J. *Malé dějiny filozofie*. 3. vyd. Praha : Zvon, 1993, 559 s. ISBN 80-7113-058-3.

TRETERA I. *Nástin dějin evropského myšlení : Od Thaléta k Rousseauovi*. 5. vyd. Praha, Litomyšl : Paseka 2006. 374 s. ISBN 80-7185-819-6.